

Міністерство освіти та науки України
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
Інститут філології
Кафедра теорії та практики перекладу з англійської мови

АВТОРЕФЕРАТ

наукової роботи на здобуття кваліфікації магістра

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ МНЕМОНІЧНИХ ФОЛЬКЛОРНИХ ФОРМУЛ (НА МАТЕРІАЛІ КАЗОК ФРЕНКА БАУМА ТА ЇХ ПЕРЕКЛАДІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ)

Студентки 6 курсу 644 групи

Спеціальності 035 – Філологія

Спеціалізації 035.04 Германські мови та
літератури (переклад включно) – англійська

Олександри Олександрівни Бондаренко

Керівник: к.філол.н., ст.викл.

Ольга Олексіївна Головнєва-Коппа

Рецензент: к. філол. н., зав. каф., доцент

Галина Миколаївна Кузенко

Національна шкала _____

Кількість балів _____ Оцінка ECTS _____

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Робота присвячена вивченню проблеми особливостей перекладу мнемонічних фольклорних формул у літературній казці. Матеріалом дослідження слугували дитячі літературні казки американського письменника Френка Баума («The Magic of Oz», «The Wonderful Wizard of Oz») та їх українські переклади, зроблені Ю. Лісняком, М. Пінчевським, А. Саганом та Л. Солонько.

Актуальність дослідження зумовлена підвищенням уваги лінгвістів-перекладачів щодо способів та прийомів перекладу жанру казки, зокрема літературної казки, а також передачі її головних компонентів, які є жанровими особливостями. Оскільки літературна казка має автора, то при її перекладі виникає питання ролі особистості перекладача в художньому перекладі. Перекладач має на меті не тільки вдало відтворити фольклорні мнемонічні формули, але також показати та всебічно розкрити творчу особистість автора.

Об'єктом дослідження є мнемонічні фольклорні формули у казках Френка Баума. Предметом дослідження є лексичні, граматичні, лексико-граматичні особливості перекладу мнемонічних фольклорних формул з англійської мови на українську.

Мета роботи полягає в тому, щоб дослідити основні жанрові особливості, притаманні літературній казковій розповіді, та вказати на раціональні шляхи перекладу мнемонічних фольклорних формул. Для досягнення поставленої мети були вирішені такі **завдання**:

- Розглянули особливості перекладу літературної казки в контексті всього жанру та її взаємозв'язок із фольклорною казкою;
- Розкрили поняття «мнемонічні фольклорні формули», яке було запропоновано Т.А. Казаковою, та проаналізували особливості перекладу кожної окремої формули;

- Визначили класифікації перекладацьких трансформацій і підібрали найбільш необхідні для подальшого аналізу перекладу фольклорних мнемонічних формул;

- Проаналізували способи перекладу фольклорних мнемонічних формул на матеріалі казки Л.Ф. Баума “The Magic of Oz” та її українських перекладів, зроблених Ю. Лісняком та Л. Солонько;

- Проаналізували способи перекладу фольклорних мнемонічних формул на матеріалі казки Л.Ф. Баума “The Wonderful Wizard of Oz” та її українських перекладів, зроблених перекладачами М. Пінчевським та А. Саганом.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше поняття «мнемонічні фольклорні формули» розглядається в контексті художнього перекладу елементів літературної казки, першоджерелом якої є фольклорна казка. **Практичне значення** отриманих результатів полягає в комплексному зображенні способів та прийомів перекладу, які можна застосувати перекладачам при перекладі мнемонічних фольклорних формул у літературній казці.

Публікації. Участь у міжнародній науково-практичній конференції «Філологічні науки: історія, сучасний стан та перспективи досліджень» при науковій філологічній організації «ЛОГОС». Публікація тез доповіді на тему «Автор художнього тексту і перекладач – проблема взаємодії двох творчих особистостей».

Структура роботи. Дослідження складається зі вступу, 2 розділів, висновків, списку літератури (87 найменувань) і джерел дослідження (6 найменувань), 2 додатків (22 діаграми). Загальний обсяг текстової частини – 75 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** подано загальну характеристику дослідження: стан розробки наукової проблеми й актуальність дослідження, мету й завдання роботи, об’єкт

та предмет дослідження, описано наукову новизну і практичну значимість отриманих результатів.

У першому розділі «Літературна казка як самостійний жанр літератури в контексті художнього перекладу» проаналізовано наукові праці різних авторів, присвячені досліджуваній проблематиці. Визначено місце даної конкретної роботи у всебічному вивченні обраної проблеми.

Було розглянуто питання жанрових особливостей літературної казки та її зв'язок із фольклором. Деякі дослідники (М.Н. Липовецький, Т.Г. Леонова, М.М. Мещерякова) називають літературну казку «авторською» та вважають її унікальним видовим новотворенням. Поняття літературної (або авторської) казки не можна розмежовувати з фольклорною казкою. Це пояснюється тим, що основою і першоелементом літературної казки виступає народна казка. Але не дивлячись на тісний зв'язок між літературною та фольклорною казками, вони вважаються двома самостійними жанрами. Перекладацькі способи та прийоми, що застосовуються при перекладі фольклорної творчості, будуть доречними і при перекладі певних елементів літературної казки. Мнемонічні фольклорні формули – це такі текстові одиниці, які є особливостями кожної казкової розповіді. Вони включають наступні групи лексичних одиниць: 1. слова-позначки часу та простору; 2. назви міфічних та магічних казкових персонажів; 3. символічні образи і фольклорні реалії; 4. формули фольклорної логіки; 5. віршовані елементи казки. Проаналізувавши специфіку й особливості перекладу кожної з мнемонічних фольклорних формул, які також зустрічаються в літературних казках, можна зробити висновок, що при аналізі їх перекладів необхідно використовувати найбільш розширену класифікацію перекладацьких трансформацій.

У другому розділі «Особливості перекладу казок Л.Ф. Баума «**The Magic of Oz**» та «**The Wonderful Wizard of Oz**»» надається визначення поняттю «перекладацькі трансформації» та аналіз використання перекладацьких трансформацій під час перекладу мнемонічних фольклорних формул. У даному дослідженні використовується класифікація В.Н.

Комісарова. Його принцип розподілу найбільш повно та детально класифікує перекладацькі трансформації на всіх мовних рівнях. Згідно з даною класифікацією, взаємності від характеру перетворення трансформації поділяються на: 1. лексичні (перекладацька транскрипція/транслітерація, перекладацьке калькування та лексико-семантичні заміни (конкретизація, генералізація, модуляція)); 2. граматичні (дослівний переклад (нульова трансформація), членування речень, об'єднання речень та граматичні заміни (граматична категорія, частина мови, член речення, речення певного типу)); 3. лексико-граматичні (прийом антонімічного перекладу, прийом описового перекладу (експлікація) та прийом компенсації); 4. технічні прийоми перекладу (переміщення, додавання, опущення).

У практичній частині дослідження приділяється увага аналізу застосування перекладацьких трансформацій та інших способів перекладу мнемонічних фольклорних формул на матеріалі двох казок Френка Баума («The Magic of Oz» та «The Wonderful Wizard of Oz») та їх українських перекладів («Чари країни Оз» (Ю. Лісняк, 2006 рік), «Мудрець із країни Оз» (Л. Солонько, 1959 рік), «Чарівник країни Оз» (М. Пінчевський, 1977 рік), «Дивовижний чарівник країни Оз» (А. Саган, 2006 рік)).

Згідно зі статистичним співвідношенням частоти використання мнемонічних фольклорних формул, у казці «The Magic of Oz» було досліджено 3 віршованих елементи казки, 60 назв казкових персонажів, 17 формул фольклорної логіки та етики, 28 позначок часу та простору, 20 символічних образів та фольклорних реалій. У казці «The Wonderful Wizard of Oz» проаналізовано переклад 3 віршованих елементів, 37 назв казкових персонажів, 12 формул фольклорної логіки та етики, 25 позначок часу та простору, 15 символічних образів та фольклорних реалій. Застосування певних перекладацьких трансформацій та інших прийомів перекладу фольклорних мнемонічних формул були розраховані у відсотках. Такий спосіб перекладацького аналізу докладно проілюстрував частоту використання трансформацій та інших способів перекладу перекладачами.

У **Висновках** узагальнено результати дослідження.

У ході даної роботи були досліджені граматичні, лексичні та лексико-граматичні особливості перекладу мнемонічних фольклорних формул у літературній казці з англійської на українську мову на матеріалі казок Л.Ф. Баума «The Magic of Oz» (переклади Ю. Лісняка (2006 рік) та Л.Солонька (1959 рік)) та «The Wonderful Wizard of Oz» (переклади М. Пінчевського (1977 рік) та А. Сагана (2006 рік)).

Було виконано наступні завдання: розглянули особливості перекладу літературної казки в контексті всього жанру та її взаємозв'язок із фольклором; розкрили поняття «мнемонічні фольклорні формули» та проаналізували особливості перекладу кожної з формул; визначили найбільш необхідну класифікацію перекладацьких трансформацій для подальшого аналізу перекладу фольклорних мнемонічних формул. У практичній частині роботи ми проаналізували способи перекладу фольклорних мнемонічних формул на матеріалі казки Л.Ф. Баума «The Magic of Oz» та її українських перекладів (перекладачі Ю. Лісяк та Л. Солонько) та казки «The Wonderful Wizard of Oz» та її українських перекладів (перекладачі М. Пінчевський та А. Саган).

Аналізуючи українські переклади назв міфічних та магічних казкових персонажів, слід зазначити, що найбільш поширені трансформації, які використовували перекладачі у своїх перекладах, такі: калькування, транслітерація та транскрипція. Можливе також поєднання декількох прийомів перекладу, наприклад калькування та транслітерації. У деяких випадках, коли це було можливим, перекладачі перекладали назви казкових персонажів за допомогою зменшувально-пестливих суфіксів. При перекладі слів-позначок часу та простору у більшості випадків перекладачі використовували прийом калькування. У випадках, коли можливо було здійснити калькування позначки у поєднанні з іншими прийомами, перекладачі застосовували технічні прийоми перекладу, такі як додавання та опущення. Також значно поширеним є переклад слів-позначок часу та простору за допомогою розмовної лексики. Переклад символічних образів та фольклорних реалій здійснюється за

допомогою прийому калькування та граматичних заміни, застосування технічних прийомів перекладу (опущення та перестановки). Формули фольклорної логіки та етики в українських перекладах були передані багатьма способами, але найпоширенішими є технічні прийоми перекладу (додавання, опущення, перестановки) та модуляція. Наступним за частотністю використання були антонімічний переклад та граматичні заміни. Таке всебічне використання прийомів перекладу надає перекладачам можливість збагатити текст оригіналу та адаптувати його до мови реципієнта. При застосуванні граматичних заміни перекладачі не тільки змінювали частини мови в перекладі, але також змінювали тип речень. При перекладі віршованих елементів казки спостерігається часте використання технічних прийомів перекладу (додавання та опущення), а також прийом смислового розвитку. Переклади Ю. Лісняка віршованих елементів казки дуже відрізняються від інших завдяки прагненню перекладача не відходити від тексту оригіналу та точно передати зміст та настрій віршованого мовлення. А. Саган вживає застарілу лексику та іноді зовсім змінює зміст оригінального віршованого мовлення. Найпоширенішою трансформацією під час перекладу мнемонічних фольклорних формул є прийом калькування, перекладачі широко застосували також й інші лексичні, граматичні та лексико-граматичні трансформації. Правильне використання перекладацьких трансформацій є невід'ємною умовою адекватності перекладу та його сприйняття українським читачем.

АНОТАЦІЯ

Бондаренко О.О. Особливості перекладу мнемонічних фольклорних формул (на матеріалі казок Френка Баума та їх перекладів українською мовою). – Миколаїв, 2019.

Робота є першим систематичним дослідженням способів та прийомів перекладу мнемонічних фольклорних формул з англійської на українську мову на матеріалі літературних казок Л.Ф. Баума «The Wonderful Wizard of Oz» та «The Magic of Oz».

Вчені завжди розглядали літературну казку як один із найскладніших жанрів для перекладу. Літературний переклад неможливий без всебічного розуміння оригіналу, а знання іноземної мови недостатньо для його правильного виконання. Теоретична частина дослідження привела до висновку, що літературна казка побудована на фольклорних джерелах і повністю винайдена письменником. Шляхи перекладу, що використовуються під час перекладу фольклорної казки, можна використовувати при перекладі окремих елементів літературної казки.

Робота побудована на основі двох класифікацій. Перша класифікація представлена Т.А. Казаковою та відображає сутність поняття «мнемонічних фольклорних формул». Друга класифікація стосується перекладацьких трансформацій, вона запропонована В.Н. Комісаровим.

Згідно з результатами дослідження, найпоширенішими перекладацькими перетвореннями, які використовуються перекладачами є: технічні прийоми перекладу; лексичні перетворення – транслітерація та калькування, на граматичному рівні переважають граматичні заміни. Іншими способами перекладу українською мовою є переклад за допомогою розмовної лексики, ласкава форма передачі, переклад за допомогою неологізмів або зменшувально-пестливих суфіксів.

Ключові слова: мнемонічні фольклорні формули, літературна казка, художній переклад, перекладацькі трансформації.

SUMMARY

Oleksandra Bondarenko. The peculiarities of translating mnemonic folk formulas in the literary fairy tale (based on Frank Baum's fairy tales and their Ukrainian translation). – Mykolaiv, 2019.

The paper is the first systematic study of the translation of mnemonic folk formulas from English to Ukrainian on the material of the literary fairy tales “The Wizard of Oz” and “The Magic of Oz” by L. Frank Baum and their Ukrainian translations.

The scientists have always seen the literary fairy tale as one of the most difficult genre for translation. The literary translation is not possible without a comprehensive understanding of the original, and the knowledge of foreign language is not enough to perform it correctly. The theoretic part of the research has led to the conclusion that literary fairy tale is based on the folk sources and is fully invented by the writer.

This paper outlines the fact that the text of literary tales usually remains the same features that are inherent in folk tales. Therefore, the translation techniques used when translating folklore fairy tale would be appropriate in the translation of certain elements of the literary tale.

Throughout this paper two different classifications are used. The first one concerns stylistic peculiarities of the fairy tales. According this classification there are different mnemonic folk formulas in every fairy tale. Mnemonic folk formulas include the following groups of lexical units: 1. word-marks of time and space; 2. mythical and magical fantasy characters; 3. symbolic imagery and folk realities; 4. folk logic formulas; 5. poetic elements. The knowledge of these features play an important role in the translation of literary tales as adequate for reproduction in other language, each of these elements requires the use of specific translation techniques.

The second classification belongs to V.N. Komisarov. According to this classification, all the translation transformations can be: 1. lexical (transcription/transliteration, loan translation and lexical-semantic replacement (concretization, generalization, modulation)); 2. grammatical (literal translation (zero

transformation), the division of sentences and combination of sentences, grammatical replacement (grammatical category, part of speech, of the sentence, the sentence of a certain type)); 3. lexical and grammatical (antonymic translation, descriptive translation (explication) and compensation); 4. translation techniques (replacement, adding, omission).

As for the translation of each folk mnemonic formulas, we can distinguish different ways of transferring the original text in the target language and the use of various translation transformations. While analyzing the Ukrainian translation of verse tale elements, it should be noted that Ukrainian translators mostly used such translation techniques as adding, omission and replacement. When translating names of mythical and magical fairy-tale characters the translators in most cases used loan translation, transliteration and transcription. The Ukrainian translation of folk formulas of logic and ethics is characterized by the wide use of translation techniques, antonymic translation and modulation. Words marks of time and space in Ukrainian translation are transferred in many ways, but the most common is the loan translation. When transferring images of symbolic and folkloric reality there is a frequent use of loan translation with the omission of components or parts.

Our work has led us to conclude that the most common translation transformations that are used by translators are addition, omission, replacement; lexical transformations – transliteration and loan translation, at the grammatical level grammatical replacement is predominant. Other ways of translating into Ukrainian are translation using spoken language, affectionate form of transmission, translation with the help of neologisms or diminutive suffixes.

Key words: mnemonic folk formulas, literary fairy tale, literary translation, translation transformation, classifications.